

mint Kosztolányi és Márai. Egy időben kiválóan művelte ezt a műfajt Zek Zoltán, aki méltatlanul szorult az irodalom peremére. Morális töltésű rövidprózával jelentkezett Nagy Gáspár, most gyűjtötte kötetbe ilyen típusú írásait Kósa Csaba (*A megsebzett cédrus*; Hungarovox). A bőséges termésből azért érdemel megkülönböztetett méltánylást, mert a szerző ebben a terjedelemben is fontos morális kérdésekkel szembesít, vesztéseinkre, hiányainkra ébreszt, példaképeket idéz. Ezek inkább perlekednek az új ízlésformákkal, nem az olvasó elbizonytalanítására, hanem megerősítésére törekedtek a maguk idejében, az életvitel felelősségét hangsúlyozva. És nemcsak az írók, hanem azok az egyszerű emberek is, akik elemi kapcsolatban voltak a természettel, nem kiszákmányolni, hanem gazdagítani akarták. Belőlük hiányzott a kétértelműség és a hazudozás, amely mintha polgárjogot nyerne a társadalom és az egyén életében is.

A tárcák között a *Királyi széken* az egyik legérdekesebb. Pannonhalmi látogatását idézi a szerző, azt a szíven ütő pillanatot, ahogy elé tették a Tihanyi Alapítólevelet, amelyben Kazinczy példáját követve megszámolta mind az ötvennyolc magyar szót, amelyek kibuktak a latin tengeréből. „...hangokat hallottam — írja —, illatokat éreztem. Hallottam a birkabőrre rajzoló lúdtoll percegését, éreztem a koromból, vitriolból, ecetből és gubacsból kevert tinta kábító szagát.”

A pillanat, amikor a múltból hirtelen felvillan az érték. A rádöbbenés: ezt is hagyományozni érdemes. Ahogy Kazinczy jegyzetelt „a bibliotéka magas palotájában”. Ahogy Kossuth a Pesti Hírlap első, 1841. januári számában Felsőbüki Nagy Pált idézve írta: „Sem a hatalmasok komor tekintete, sem polgártársaink heve soha el nem tántorít...” Hová lett ez az önzetlen hév? Hová a magyar nyelv szépségéért, s vele a gondolkodás tisztaságáért vívott harc messze hangzó, felrázó szózata? „Ünnepeljük a magyar nyelv évét — ezt már Kósa Csaba írja —, de a televíziókban, rádiókban továbbra is nyökögnek, pöszögnek, mekegnek, ööznek, nyööznek. Naponta ezerszer kerékbe török az anyanyelvet.” Pedig ezen a nyelven igazságokat is meg lehet fogalmazni, és ezen szoktunk imádkozni...

B. Juhász Erzsébet említett könyvében több mint hetven író műveit vizsgálta. Hogyan, milyen megközelítéssel lehetséges eligazodni korunk irodalmában? Van-e egyáltalán az értékelésnek bármilyen lehetősége? Alighanem nyugodtan bízhatunk Tarján Tamás ízlésében és útmutatásában. Meggyőződésem és tapasztalatom szerint az újabb irodalom legalaposabb ismerője, emellett pontosan tudja, miről érdemes elemzést, méltatást írnia, s mi az, ami kihullik az idő rostáján. Tanul-

mányait, esszéit és kritikáit *Hegyre szólót* címmel gyűjtötte egybe (Pont Kiadó).

A sokféle költői kísérletet, legyenek akár elismert, jelentős írók, vagy most színre lépők bemutatkozó szavai, elgondolkodtató szempontok alapján állítja a lírai folytonosságba, amelyről bizvást állíthatjuk, hogy e folytonosságban mindig változik. Míg a hatvan-hetvenes évek poétikai megközelítése során polgárjogot nyert a „bartóki modell” fogalma, amely érvényes volt Juhász Ferenc vagy Nagy László és Csoóri Sándor törekvéseinek jellemzésére, s kivált Kiss Ferenc érvényesítette kutatásaiban, mára e fogalom tartalma és jelentése megváltozott, áthatotta József Attila Bartókról megpendített gondolata: disszonanciából születő konzonancia.

A bartóki modell nem egy meghaladott irodalomértelmezés emléke — figyelmeztet Tarján Tamás a kötetbe szemléletét összegző *Nincs főirány* című tanulmányában. „Főirány” valóban nincs. „Ha mégis lírai főzenét hallanánk a félmúltból (a jelenig szólót), s ezt történetesen a bartóki modell kifejezés segítségével írjuk le, akkor sem más, mint amit rögzítünk, mint csönd és dal *diszkonzonanciája*.” Nyilván lesznek, akik vitatják a megálapítást, holott a költészet mindegyik árnyalatára, a költői törekvések legtöbbszörre érvényes. Ha a költészet egészét húros hangszerhez hasonlítjuk, a bartóki modell az egyik lehetséges húrja — bár másként szól, mint néhány évtizede —, de nem az összes. A szonáta csak akkor ad teljes élményt, ha a hangszer mindegyik húrját megszólaltatjuk. Ráadásul olykor-olykor újra is húrozzák.

Az autózvezetőket ma már egy bölcs kis gép könnyíti meg, amelyik elirányítja, megmondja, merre és körülbelül mennyit haladjon, míg céljához érhet. Egy ilyen bölcs támogatóhoz hasonlítanám Tarján Tamást.

RÓNAY LÁSZLÓ

CSÚRÖS MIKLÓS: FÉLMÚLT ÉS JELEN

Rendhagyó pillanat, amelyben az irodalomtörténeti kánon eresztékei lazulni kezdenek: megroppannak a gerendák, és egyszerre más, meghökkenítő értékrend dereng át a legendák fátylán, a legjobbnak hírelt könyvek hosszan sulykolt jegyzékein. Az elhallgatottak felágaskodnak, a szürkek felragyognak — olykor egy egész évszázad vált köpenyt, és az olvasók váratlan szemszögből, tárgyyszerű figyelemmel vesznek szemügyre eladdig közömbös művészi adatokat, érintetlen és érthetetlen életműveket, szellemföldrajzi alaphelyzeteket.

Csűrös Miklós esszégyűjteménye is ilyen lármátlan, de nyomatékos jeladás. Mint könyve elő-

szavában mondja, a magyar irodalomban ritkán adódott olyan időszak, amelyben nagy horderejű öregkori életművek jöhettek volna létre. Íróink zöme a századokban fiatalon, élete virágjában távozott az égi kórusokhoz, és csak a huszadik században gyarapodnak azok az életművek, amelyek hatvan-hetven fölött teljesedtek ki (például Illyés, Rába György vagy Kálnoky László esetében). Rögtön rokonszenvet ébreszt ez az öregkori eszmeköri vonzalom: Csűrös a nagy teljesítmények mérlegelése után még a leszálló ág hozadékait is értékelni tudja. Az írónak ilyenkor — vélhetnénk — már nem kell valakivé válnia, és nem kell következetesnek maradnia. Az öregkori szeszély is teremhet váratlan gyümölcsöket.

A könyv két ciklusra bomlik. Az első (*Idős arcok* című) főleg az öregkori — magyar irodalmi — eszméletformák jegyeit részletezi, mégpedig olyan írók alkotásaiban, akik nemigen álltak az érdeklődés homlokterében (vagy a folytonos elszigetelődés, az ideológiai kirekesztés tetszhalálát éltek hosszú időközön át). Csűrös érdeklődése megkomolyítja tárgyait és elemzett figuráit, egyes lépésekre bontja járásukat — mondhatnám: nem állít elő új igazságokat, de aprólékos munkája közben másneművé, sőt fajsúlyossá teszi anyagait. Feltevései, sejtelmek csak lebegnek az életművek hullámain, mint a bóják: jelzik a mélyvíz kezdetét. Tapintat: talán ez a legjobb szó arra a finom, előítéleteket lágyító szemléletre, amely Csűrös esszéit átítatja. Bámolatossá teszi például Illyés Arannyal szembeni idegenkedését motiválja, Fülep Lajos és Kodolányi megismerkedését, kapcsolatuk összetett alakzatait felfedi, Nagy László derűtől fázó merevségét részletezi, vagy Kálnoky és Tandori „szerteölelkező” kapcsolatait elemzi. (Égy csodálatos Kálnoky-sorral írása csúcspontján: *Tudom, nem a lélek halhatatlan, csak a halál lélektelen*).

A második ciklus (*Dokumentum és esszé*) jelentős alkotók kapcsolatairól, rokonszenveiről és zűzódásairól írott tanulmányok együttese. Csűrös Miklós a suttogó tények iránti csalhatatlan érzékel, a pályák emelkedése és hanyatlása iránti méltányos együttérzéssel, az utókorban hirtelen meg sokasodó szempontok állandó váltogatásával és a régi kérdések pazar emlékezetben-tartásával építi tudásunkat. Úgy tűnik, iskolapéldáját szolgáltatja annak, hogyan lehet és kell visszatérni lelkiismerettel, teljes körű megfontolással, de büntudat nélkül a régi kérdésekhez. Mesterien igazolja, hogy irodalom- és szellemtörténetünk nagy konfliktusait pártatlanul csak úgy tárgyalhatjuk újra, ha megpróbáljuk újragalmazni minden kortárs igazát, szándékainak legjobb változatát, és felelősségének leghiggadtabban megrajzolt nyomatékait. Szabó Dezsőről kell beszélni? Akkor nemcsak bárbar tudulásait, rabiátus alkatát és egész káros mes-

sianizmusát illik emlegetni, hanem azt is, mennyiben termékenyítette meg a nyugatosokat és Kassákat, a népi írókat, sőt József Attila szemléletét (gondoljunk például a *Hazám* észjárására és stílusfordulataira). Ugyanez a széles alapozású, megfontoltan-tapogatózva haladó szemlélet íratja az Ady és Babits viszonyáról szóló eszmefuttatást, a Csorba Győző és Fodor András barátságát taglaló méltatást, vagy akár a Bágyoni Szabó István naplóregényét bemutató bekezdéseket.

Két vonás az egész kötetet jellemzi, s ezzel zárom. Az egyik: Csűrös Miklós soha nem restelli kibogozni a fenntartások csomóit; csupán az üres beszédetől fázik. Előnyben részesíti a lecsitult, nyájas és fűszertelen modort, és mindenképpen kerüli a szellemi hetvenkedést, a hamis monumentalitást.

A másik: úgy érezzük, már sokszor megbocsátott azoknak, akikről szelíd lelkesedéssel ír. Világos, hogy rengeteg időt töltött el egyes életművek közelében, és csak fokozatosan teremtette meg önmagában a választott művekkel való azonosulást. Látszik: jelentős életművek sem hirtelen „karmolták meg”, hanem hosszas érzelmi követés, szellemi virrasztás közben kezese dtek hozzá. Megállapításainak kora van, életrajza, gyökerezése. Egy bizonyos: Csűrös Miklós nemigen ugrotta át, aligha kapkodta el saját lehetőségeit. Igazságait talán ez az időszakokat átölelő, horizontális türelem teszi olyan hitelesek.

Kedvenceihez fűződő türelem már-már hűség; hűsége pedig olyan tudással gazdagítja, amelyet semmiféle mélység nem pótolhat. (*Napkút Kiadó, Budapest, 2011*)

BÁTHORI CSABA

RUDOLF SCHNACKENBURG: JÉZUS KRISZTUS SZEMÉLYE A NÉGY EVANGÉLIUM TÜKRÉBEN

Rudolf Schnackenburg (1914–2002) katolikus pap és egzégéta a 20. század egyik legjelentősebb szentírás-kutatója. A különböző egyetemeken tanító német professzor (München, Bamberg, Würzburg) több újszövetségi kommentár és tanulmány szerzője. Jelen munkája 1993-ban jelent meg a Herder Újszövetségi Teológiai Kommentár sorozatban, amely 2010-től a hazai olvasóközönség előtt is elérhető magyar nyelven a L’Harmattan kiadó jóvoltából („Coram Deo sorozat”).

A szerző abból az alaphelyzetből indul ki, hogy a mai embert is igen foglalkoztatja a kérdés: Kicsoda Jézus Krisztus, mit tudhatunk meg az Ő személyéről? Ezért megírnék célja, miként az előszóban olvashatjuk, hogy „az olvasó találkozzon az élő, továbbra is élő, a jelenben igényeket támasztó Jézus Krisztussal” (9.). Tehát Rudolf Schnackenburg